

УДК 321.011:65.012.8

ДОВГАНЬ О.Д., кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

НАЦІОНАЛЬНИЙ ІНФОРМАЦІЙНИЙ СУВЕРЕНІТЕТ – ОБ’ЄКТ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

Анотація. У статті розглянуто зміст поняття інформаційної безпеки в умовах активізації глобальних впливів, уточнено характеристику суверенних інформаційних ресурсів як основної складової інформаційної основи розвитку нації та держави.

Ключові слова: інформаційна безпека, інформаційні ресурси, суверенні інформаційні ресурси, інформаційна політика, інформаційний суверенітет.

Аннотация. В статье рассмотрено содержание понятия информационной безопасности в условиях активизации глобальных воздействий, уточнено характеристику суверенных информационных ресурсов как основной составляющей информационной основы нации и государства.

Ключевые слова: информационная безопасность, информационные ресурсы, суверенные информационные ресурсы, информационная политика, информационный суверенитет.

Summary. The article deals with the content of the concept of information security in terms of intensification of global influences, specifies characteristics of independent information resources as the main component of information base of the nation and the state.

Keywords: information security, information resources, independent information resources, information policy, information sovereignty.

Постановка проблеми. Сучасні проблеми забезпечення інформаційного суверенітету виникли як проблеми інформаційного суспільства, що проходить процес свого становлення в наш час. Вони набувають все більшої актуальності, стають все більш насущними із вдосконаленням, урізноманітненням нових інформаційних технологій і на їх основі розвитку загальносуспільної інформатизації, долучення до актуальної суспільної інформації широких мас населення. Якісні зміни в сфері розвитку інформаційних процесів на основі електронних інформаційних технологій загострюють питання, пов’язані з необхідністю конкретизації загальних уявлень про цей вид суверенітету в умовах сьогодення, в умовах активізації глобальних процесів у світі і створення реальних загроз всебічної уніфікації для розвитку більшості націй і держав.

В умовах активізації глобальних впливів пошук необхідних відповідей на сучасні проблеми пов’язаний із розглядом змісту поняття інформаційної безпеки та уточненням характеристик суверенних інформаційних ресурсів, як основної складової інформаційної основи розвитку нації та держави.

Метою статті є обґрунтування відповіді на питання про значення інформаційного суверенітету, як основного об’єкта сучасної інформаційної безпеки.

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи дану ситуацію, група українських дослідників приходять до висновку, що “глобалізація здійснюється на таких рівнях розвитку науки, техніки й комунікації, з такою концентрацією населення, капіталу й економіки, в умовах таких військових та екологічних ризиків, що стихійна еволюція світової економіки й міжнародних відносин є неприйнятною” [1, с. 486]. Таким чином, фактично, обґрунтовується процес керованого зниження рівня суверенітету в його традиційних уявленнях. Адже управління, у свою чергу, потребує легітимності, а в контексті глобальних відносин бажано, щоб ця легітимність була універсальною [2].

Разом з тим, при аналізі глобальних тенденцій дослідники змушені визнавати, що “одночасно з процесами глобалізації відбувається інтенсифікація зворотних процесів локалізації, пов’язаних з посиленням ролі локальних структур і локально організованих зв’язків у структуруванні глобального середовища, що призводить до “глобалізації” міжнародного середовища” [3].

З розвитком глобалізаційних процесів на основі бурхливого розвитку науково-технічного прогресу глобалізатори обґрунтовують необхідність здійснення управління в глобальних масштабах на дедалі нижчих рівнях “глобалізованого” міжнародного простору, перетинаючи кордони суверенних держав, які стають дедалі “прозорішими” для світових процесів.

“Каменем спотикання” та єдиною перепорою на цьому шляху є інститут державного суверенітету як базова структурна одиниця Вестфальської системи міжнародних відносин (1648 р.) і принципів міжнародного права, які формально залишаються єдиними легітимними механізмами регулювання міжнародного середовища. Державний суверенітет фактично є “останньою барикадою” опозиціонерів глобалізму, довкола якого точиться активна боротьба у формі нескінченних інформаційних війн та спецоперацій, що час від часу трансформуються в “гарячі” війни [1].

Ідеологи глобалізму намагаються подолати “перепону суверенітету”, теоретично обґрунтовуючи невідповідність вестфальських поглядів на суверенітет держави сучасним реаліям розвитку світових процесів [2]. Ліберальний теоретик С. Гоффман наголошує, зокрема, що в наш час традиційна система суверенних держав зазнає об’єктивної ревізії як “знизу”, так і “згори” [4].

Розвиток електронних інформаційних технологій, і, особливо, супутникові лінії зв’язку значною мірою нівелювали технології організації інформаційної безпеки, напрацьовані попередніми поколіннями. Точніше, залишили їх дієвими лише для інформації, зафіксованої на паперових та інших предметних носіях. Адже вже в часи “залізного занавісу” глушіння на території Радянського Союзу різноманітних західних радіо голосів не забезпечувало гарантованого успіху. Нові інформаційні технології вимагали нових методик організації інформаційної безпеки. Однак, суспільна практика показує, що відповідні безпекові структури в різних країнах світу, як правило, є консервативними структурами, що не встигають за здобутками технічного прогресу, новими технологіями, що народжуються із цими здобутками, і тому відстають в контролі за інформаційними процесами з позицій суспільної безпеки.

В той же час дещо іншої точки зору дотримується Стівен Краснер, один із найбільш авторитетних авторів у питаннях державного суверенітету на Заході, “глобалізація не підриває фундаментальні основи суверенітету держав. Глобалізація – це виклик ефективності державного контролю, але це не є свідченням того, що нові виклики суттєво відрізняються від старих” [5].

С. Краснер при цьому має на увазі те, що сучасні особливості глобального розвитку, в тому числі і в інформаційній сфері, ні в якій мірі не обумовлюють обов’язкового утиску суверенних прав народів, держав, всіх соціальних складових суспільства на самобутній розвиток, в тому числі і в сфері інформаційній. Точніше буде підкреслити, що насамперед у сфері інформаційній, що є основою для всіх інших форм суспільної діяльності.

Він говорить не про загрозу фундаментальним основам суверенітету з боку глобалізації. Він акцентує увагу на ефективності діяльності по забезпеченню суверенітету на рівні, якого вимагають запити сьогодення. В інформаційній сфері практика сьогоднішнього дня вже нині обумовлює потребу ґрунтовного осмислення

проблеми інформаційного суверенітету для проекції відповідних результатів в методах конкретної діяльності як в інтересах націй, держав, всіх соціальних структур суспільства, (основою існування і розвитку яких є суверенні інформаційні бази), так і у відповідності із розвитком загальноцивілізаційних тенденцій розвитку в інформаційній сфері.

Звертає на себе увагу ще один момент: як правило причинами сучасних негативних інформаційних впливів дослідники вважають насамперед беззаперечну техніко-технологічну перевагу західної інформаційної інфраструктури над можливостями збереження, використання, виробництва суверенних інформаційних ресурсів в країнах, об'єктах інформаційної експансії. На її базі виникло нове поняття “психологічних операцій”, як дії щодо використання засобів пропаганди збройними силами у боротьбі з супротивником як вид специфічної зброї, з допомогою якої підвищується ефективність бойових дій. Їх здійснювали задля деморалізації і дезорієнтації супротивника, підривання його єдності, встановлення контактів з місцевим населенням та забезпечення його лояльного ставлення до окупаційних військ, а також для підтримання морального духу населення та особового складу збройних сил союзних і дружніх держав.

Базуючись на аналізі робіт західних фахівців (Г. Кіссінджера “Проблеми національної стратегії”, У. Тейлора “Психологічні операції як компонент спектру конфліктів” тощо), російські дослідники (П. Фісенко, Г. Грачов, І. Мельник та ін.) наприкінці ХХ ст. зробили висновки щодо посилення уваги до використання психологічних чинників та психологічних операцій на базі використання насамперед інформаційних технологій для забезпечення зовнішньополітичної діяльності провідних країн Заходу. У відповідних рекомендаціях щодо спрямованості психологічних досліджень для владної еліти та керівництва збройних сил у мирний час та в кризових ситуаціях було зазначено, що:

- психологічні операції у будь-якій війні або конфлікті посідають вагоме місце;
- їх треба проводити не тільки проти ворожих, але й нейтральних та дружніх країн в інтересах США та їх союзників;
- необхідно використовувати усі сучасні ЗМІ;
- необхідно постійно відшукувати цільові аудиторії в країнах – “мішенях” та впливати на них [6].

Однак, сьогодні стає все більш зрозумілим і зворотний процес. Техніко-технологічний фактор впливів не завжди напряму пов'язаний з економічним. Хоча в сукупності вони можуть бути дуже важливими факторами впливу забезпечення гегемонії над процесом розвитку суверенних інформаційних ресурсів в країнах третього світу, над їх інформаційним суверенітетом. Однак, односторонній вплив при цьому залишається визначальним лише до того часу розвитку інформатизації в країнах – об'єктах впливу, поки доступ до інформаційних ресурсів і, головне, до можливостей продукування інформації не одержує значна частина населення глобалізованої країни. Після цього нові джерела інформаційного виробництва розпочинають впливати на глобальний інформаційний простір і через нього – на інформаційні бази країн-глобалізаторів.

Дана обставина викликала стурбованість і була вперше помічена дослідниками США, держави – найбільш активного глобалізатора. Вони першими звернули увагу на те, що в рамках розвитку глобального інформаційного простору, налагодження ефективного функціонування мережевих комунікацій, зазнають зростаючого впливу суверенні масиви інформації всіх держав, і в тому числі – сучасних держав-лідерів [7].

Мова в даному випадку йде не стільки про техніко-технологічні аспекти впливу, а про впливи на рівні змістовному: проникнення в масиви суверенної інформації чужорідної для них інформації з не завжди очікуваними наслідками для соціального розвитку в майбутньому. Останнім часом дана тенденція і не лише на прикладі США стає все більш помітною в сфері релігійній і, що викликає особливу стурбованість, у зв'язку із розповсюдженням екстремістських поглядів і в релігійній, і в різко націоналістичній тематиці інформаційної діяльності.

Сказане вище дає підстави для думки про те, що сучасний науково-технічний прогрес не забезпечує надійного захисту суверенних масивів інформації від зовнішніх впливів навіть при умові високого рівня економічного, техніко-технологічного розвитку, забезпеченого суспільством. Більше того, з розвитком глобального інформаційного простору, процесів інформатизації в усьому світі суверенні масиви інформації ставатимуть все більш вразливими до зовнішніх впливів, традиційні уявлення про забезпечення інформаційного суверенітету ставатимуть все менш ефективними в їх практичній реалізації.

Складність організації безпеки сучасних інформаційних ресурсів пов'язана із кількома новими суттєвими обставинами, що не були характерними для інформаційного середовища раніше.

По-перше, сучасні інформаційні бази за своєю структурою є базами гібридними. Для ілюстрації даного твердження пошлемося на характеристику сучасного українського інформаційного ресурсу, розглянуту в одному із найновіших монографічних досліджень “Розвиток ресурсної бази вітчизняного інформаційного середовища” (Київ – 2012). У ній, зокрема зауважується, що “при розгляді структури сучасних інформаційних ресурсів, виходячи із результатів набутого досвіду застосування технологій обробки і використання інформації, видається за доцільне в основу структурування покласти саме форми її фіксації. На сьогодні до традиційних, таких що міцно ввійшли в суспільну практику, можна віднести інформаційні ресурси на паперових носіях, представлені книжковою продукцією, розвитком газетно-журнальної періодики. До традиційних, зважаючи на вдосконалення технологій розвитку магнітозапису, фото- та кіносправи, інших широко використовуваних протягом минулого століття носіїв інформації та технологій використання, потрібно долучити систему інформаційних ресурсів фотодокументного сегмента, документального і художнього кіно, радіо та телебачення...” і поряд із ними “...все більшої значимості в житті сучасного, значною мірою вже інформатизованого суспільства набирає інформація на електронних носіях, технології її використання, що прискорюють інформаційні обміни, дають можливість більш ефективно в порівнянні з традиційними методиками використовувати інтелектуальний потенціал людства, інтелектуальні напрацювання кожної нації, кожної держави для вирішення актуальних проблем сучасності. Дане твердження стосується як Інтернет-інформації, так і ресурсів оцифрованої інформації, продукування аналітичної та іншої спеціально орієнтованої інформації. Таким чином, електронні інформаційні ресурси, що використовуються в інтересах сучасного суспільного розвитку, набувають все більшого значення в якості новітніх, порівняно з традиційними, все більш суспільнозначимих і створюють, з огляду на своєрідність технологій виробництва та використання, самостійну складову інформаційної бази суспільства” [8].

Під впливом науково-технологічного прогресу інформаційна основа розвитку українського суспільства як у своїх традиційних так і в найновіших складових зазнає поступового оновлення і в змістовній, і в техніко-технологічній сферах.

Таким чином, система інформаційних ресурсів, на якій базується існування і розвиток українського суспільства, характеризується різноманітністю. Кожен із основних елементів цієї системи має відповідну специфіку: свої носії, на яких фіксується інформація, методики підготовки, збереження і використання інформації. Відповідно, і системи носіїв, і реалізовані технологічні рішення кожного із елементів інформаційної системи можуть бути об'єктами негативних впливів, загроз для їх існування і використання.

По-друге, число інформаційних загроз для базових масивів інформації стрімко збільшується у зв'язку із впровадженням комп'ютерних технологій для підвищення ефективності традиційних інформаційних технологій. При цьому відбувається оцифрування фондів на паперових носіях, в Інтернеті представляються електронні каталоги неелектронних ресурсів, ануються книжкові, газетно-журнальні видання, документи на магнітній та кіноплівці, теле- та радіопроекти.

Таким чином, об'єднуюча різноманітні ресурси електронна мережа має змогу переносити недоліки одного із елементів системи до інших. І різноманітність інформаційних ресурсів, що входять до спільної інформаційної бази, обумовлює ймовірність такої ж різноманітності загроз для вітчизняного інформаційного простору. У зв'язку з цим для ефективної організації інформаційної безпеки в умовах сьогодення важливим є чітке визначення об'єкта безпекової діяльності, його характерних особливостей та відповідної ієрархії виконуваних завдань за їх актуальністю, суспільною значимістю.

В умовах розвитку глобалізаційних процесів вітчизняний інформаційний ресурс підпорядковується стратегії розвитку нації чи держави, що реалізується через відповідну державну інформаційну політику.

Вона має охоплювати всі сфери життєдіяльності в процесі розвитку нового, інформаційного суспільства. Її основою може бути тільки загальнонаціональна ідеологія, яка має стати ядром інформаційної політики і наповнити смисловим змістом увесь інформаційний простір. Адже, не дивлячись на процеси інформатизації, політика залишається, перш за все, ціннісно-символічною сферою. Відсутність загальнонаціонального ідеологічного проекту призводить до утворення інформаційно-комунікаційного вакууму, наслідками якого можуть стати складні соціально-психологічні кризи в суспільстві. Ідеологія як сукупність певних ідей, цінностей та уявлень одночасно є і основою формування інформаційної політики, і найважливішим елементом структури системи масових політичних комунікацій. Таким чином, формування інформаційного політичного простору, ролі і місця держави в цьому процесі, а також значення ціннісно-ідеологічної компоненти в його інформаційній політиці відображає високий науковий і практичний інтерес та потребує конституційної підтримки.

Слід детальніше зупинитися на такій проблемі інформаційної сфери, як захист духовних та етичних цінностей нашого суспільства, забезпечення духовного і культурного оновлення України, зміцнення традицій патріотизму і гуманізму, дружби народів нашої країни. При цьому, забезпечуючи свободу доступу громадян та організацій до інформаційних ресурсів, ми повинні одночасно рішуче боротися зі всіма проявами національної, расової, релігійної ворожнечі і нетерпимості, ставити заслін пропаганді ідеології фашизму, расизму, екстремізму, сепаратизму, націоналізму, інформаційна політика держави має більше сприяти консолідації українського суспільства, мотивації людей на добросовісну, продуктивну працю в ім'я становлення нової України, інтеграції їх у процеси перетворення всіх сторін нашого життя [9].

В сучасних дослідженнях здійснюється розмежування категорій національної та державної інформаційної політики. При цьому пропонується таке трактування:

– національна інформаційна політика – це сукупність принципів і норм, що регулюють форми, методи та основні напрями діяльності суб’єктів національного інформаційного простору та встановлюють параметри якості, достовірності й своєчасності оперування інформацією;

– державна інформаційна політика – це визначені на основі національних інтересів країни стратегія, напрями і завдання держави у сфері збирання, зберігання, обробки, аналізу, використання, розповсюдження та надання інформації (інформаційних ресурсів), а також механізми контролю за інформаційними потоками, їх змістом й спрямуванням [10].

Специфіка інформаційних процесів сучасності свідчить про те, що необхідні на сьогодні уявлення про зміст інформаційного суверенітету певною мірою викривляються традиційними поняттями про суверенітет як такий. В основному корпусі сучасних словників поняття суверенітету (нім. *souveränität*, франц. *souverainete* – “верховна влада”, похідні від лат. *super* – “над”) розглядається як “верховенство влади всередині країни та її незалежність від влади будь-якої іншої держави” [11]; “незалежність держави від інших держав у зовнішній і внутрішній політиці” [12]; “політична незалежність і самостійність держави у внутрішній та зовнішньополітичній діяльності, що не допускає втручання інших держав” [13] та ін.

У кожному із цих визначень, як ми бачимо, йдеться про забезпечення впливу влади на певній території, обмеженій, як правило, кордонами незалежних держав. Щоправда, останнє із цитованих формулювань передбачає також і інші значення в напрямі до відображення характерних особливостей соціальної структури суспільства, що розвивається. В ньому суверенітет розглядається також і як “приналежність влади народів, нації (народний суверенітет, національний суверенітет), здійснення державної влади через народних представників або безпосередньо шляхом референдуму”, а також “здійснення етнічною спільністю, етнічною меншістю, етнічною групою своїх прав та свобод відповідно до конституції і законів держави...” [13].

Наведені типові визначення суверенітету в словникових виданнях, т. ч., мають характерну особливість, пов’язану із окресленням меж суверенітету як правило кордонами держав, певними географічними параметрами. Однак, якщо повернутися до розгляду суверенітету інформаційного, то варто зазначити, що сучасні технології розповсюдження інформації, потужні інформаційні обміни в рамках уже сформованого глобального інформаційного простору сьогодні значною мірою нівелюють територіально-географічні особливості суверенітету як такого.

Більшість дослідників схиляється до думки, що актуалізація поняття “інформаційний суверенітет” була спричинена розвитком Інтернет-технологій, глобальних ЗМІ та електронної пошти.

Варто зазначити, що в даному напрямі наукової роботи протягом останніх років здобуті суттєві результати. Так в сучасних наукових дослідженнях поглиблено розгляд, здійснено уточнення і, таким чином, розмежовано такі системоутворюючі для інформаційної теорії поняття, як “інформаційний суверенітет”, “інформаційний простір”, “інформаційна безпека” і, відповідно, принципи внутрішнього і міжнародного співробітництва та ін. Дані напрацювання із сфери теоретичного обґрунтування інформаційних процесів поступово входять і в сферу методики організації сучасної інформаційної діяльності, і в сферу законотворчості, в практику формування системи

інформаційного права, важливість і актуальність якої на етапі входження нашого суспільства в інформаційний етап розвитку важко переоцінити.

Поряд із цим поняття “інформаційні ресурси” також потребує належного наукового та юридичного обґрунтування. Національні інформаційні ресурси є першоосною інформаційного суверенітету, за їх допомогою держава контролює та регулює інформаційні потоки. Це головний ресурс людської діяльності. В сучасних наукових дослідженнях цей ресурс розглядається в двох вимірах. У широкому значенні інформаційний ресурс – це важливий засіб, джерело соціальних перетворень. У вузькому значенні – це продукт виробництва та обміну, об’єкт протиборства і суперництва, сировина для цілеспрямованої (доцільної) соціально-економічної діяльності людини, під час якої створюється інформаційний (інтелектуальний) продукт і задовольняються потреби й інтереси людини.

Отже, зміст інформаційного ресурсу – це система чи сукупність засобів задоволення інформаційних потреб людини. Як будь-яка система, інформаційні ресурси та інформаційна інфраструктура постійно змінюються, відповідно змінюється і їхній зміст.

Інформаційна основа діяльності в усіх сферах життя суспільства є фундаментом, або стратегічним ресурсом, соціального розвитку й прогресу. За значущістю та специфічністю інформаційний ресурс перевищує всі інші, але, як і всі інші, має свій життєвий цикл.

Крім того, відображення насамперед правових аспектів інформаційної діяльності лягло в основу визначення інформаційного суверенітету як “невід’ємного права людини, суспільства, держави на самовизначення та участь у формуванні, розвитку та здійсненні національної інформаційної політики відповідно до Конституції та чинного законодавства України, міжнародного права в національному інформаційному просторі України” [14].

Як уже можна було переконатися із наведених вище прикладів, процес вдосконалення визначення інформаційного суверенітету досить швидко розвивається від тісно ув’язаного уявлення про суверенітет територіальний, державний до просторового уявлення, характеризованого відмінними від топографічних параметрами, від схематичних, по лінії “держава – громадянин” до більш багатогранних, що повніше охоплюють характерні особливості даного явища.

Серед останніх напрацювань з акцентом на політичний аспект дослідження проблеми звертає на себе увагу визначення, запропоноване В.О. Олійником, О.В. Сосніним, Л.Є. Шиманським. В ньому інформаційний суверенітет нашої держави розглядається як “виключне право України відповідно до Конституції і законодавства України та норм міжнародного права самостійно і незалежно, з додержанням балансу інтересів особи, суспільства і держави визначати й здійснювати внутрішні і геополітичні національні інтереси в інформаційній сфері, державну внутрішню і зовнішню інформаційну політику, розпоряджатися власними інформаційними ресурсами, формувати інфраструктуру національного інформаційного простору, створювати умови для його інтегрування у світовий інформаційний простір та гарантувати інформаційну безпеку держави” [15].

Попри його розлогість, дане формулювання має суттєві переваги перед багатьма іншими, відомими на сьогодні.

По-перше, воно відходить від прив’язки до територіально-географічних уявлень, засноване на якісно нових, просторових уявленнях про суверенітет, не пов’язаних з намаганням втиснути функціонування сучасних інформаційних технологій в рамки офіційних державних кордонів, що вносить плутанину в змістовні характеристики описуваних явищ.

По-друге, дане формулювання чітко розмежовує його із суміжними, насамперед поняттям інформаційного простору як простору “у якому циркулюють інформаційні потоки, типологічні властивості якого задається інформаційною структурою”, розуміючи при цьому інформаційний потік, як інформацію, що “переміщуються у просторі і часі” [15].

По-третє, воно передбачає “додержання балансу особи, суспільства і держави, визначення, “внутрішніх і геополітичних національних інтересів в інформаційній справі” [15]. З огляду на необхідність розвитку досліджень в даному напрямі наведена думка має суттєву перспективу, оскільки дає можливість для поглиблення уявлень у сфері забезпечення інформаційного суверенітету держави та суверенітету сучасного суспільства з урахуванням всієї складності його сучасної структури.

Актуальною проблемою наукових досліджень у все більшій мірі стає крім теми забезпечення суверенітету державного, як це зафіксовано в багатьох нормотворчих документах, також і суверенітет особи та суспільства. Що стосується суспільства, варто зауважити, що напрацьовані формулювання слабо відображають його еволюцію і насамперед – структурне вдосконалення, особливо характерне для останніх десятиріч.

Процес суспільної структуризації ставить нові проблеми, пов’язані з дослідженням теми інформаційного суверенітету. Адже з диференціацією основного поняття потрібний відповідний підхід до аналізу інформаційної структури базових інформаційних ресурсів, відповідної системи соціальних інформаційних баз, на основі яких існують і розвиваються всі соціальні складові суспільства як єдиного цілого.

Таким чином, якщо представити сьогоднішні уявлення про інформаційний суверенітет в більш концентрованому вигляді, не використовуючи у визначенні в якості опорного елемента посилань на суверенітет державний, дане визначення можна представити як межі контролю інформаційних ресурсів, необхідних для існування і розвитку особи і суспільства, держави і нації, обумовлені специфікою їх призначення, характерними для них засобами досягнення суспільнозначимих цілей, самотутністю і підтвердженою суспільною практикою традицією.

Таке формулювання охоплює всі рівні суверенності над інформаційними ресурсами та можливостями їх використання на рівні державному, національному, на рівні соціальних структур сучасного суспільства, надає можливість формування конструктивної ієрархії цих рівнів. Крім інформаційних ресурсів, пов’язаних із організацією безпеки і розвитку суверенів цих ресурсів, дане визначення є перспективним для вдосконалення правової бази, пов’язаної із гарантуванням інтелектуальної власності, прав на використання інформаційних, інформаційно-аналітичних продуктів на внутрішньому і зарубіжних ринках інформації. Воно також відображає сучасний підхід до уявлень про межі і можливості контролю над суверенними інформаційними ресурсами, що визначаються не просторовими обмеженнями, а розвитком відповідної правової системи на базі організаційно-технічних, технологічних засобів контролю інформаційного суверенітету, а також формами інформаційної протидії проявам інформаційного тиску в мережі соціальних комунікацій.

Важливим видається також те, що дане визначення пов’язує сучасний інформаційний суверенітет із відповідною інформаційною традицією, збереженням самотутності суверенів інформаційних ресурсів в умовах розвитку глобального інформаційного простору.

Ефективність функціонування загальноукраїнської, як власне, і всяких інших інформаційних баз, прямо залежить як від змістовного їх наповнення, так і від якості

самої роботи з інформацією, дотриманням необхідних пропорцій між організацією роботи структур, що займаються виробництвом, збереженням, розповсюдженням інформації, що здійснюють її використання в суспільних інтересах, в реалізації актуальних проектів національного розвитку. І забезпечення цих показників ефективності є важливим завданням сучасної інформаційної безпеки.

При організації вітчизняної інформаційної безпеки важливим є аналіз механізмів використання ресурсів глобального інформаційного простору в інтересах національного розвитку. При цьому предметом вибіркового комплектування вітчизняних інформаційних баз є, в ідеальному варіанті, всі глобальні ресурси, а об'єктом національної безпеки лише ті з них, що введені до національних інформаційних баз, відповідно адаптовані і необхідні для розвитку нації чи держави.

У зв'язку цим набуває актуальності проблема наукового аналізу відповідності наявної інформаційної бази специфіці розвитку внутрішньосуспільних процесів у сучасній Україні, об'єктивного виявлення характерних особливостей, закономірностей цього розвитку, впливів активізації глобальних процесів на розвиток нашого суспільства, на забезпечення належного інформаційного суверенітету держави і суспільства. Напрацювання із сфери теоретичного обґрунтування інформаційних процесів поступово входять і в сферу методики організації сучасної інформаційної діяльності, і в сферу законотворчості, в практику формування системи інформаційного права, важливість і актуальність якої на етапі входження нашого суспільства в інформаційний етап розвитку важко переоцінити.

Ідеологи глобалізму намагаються подолати “перепону суверенітету”, теоретично обґрунтовуючи невідповідність вестфальських поглядів на суверенітет держави сучасним реаліям розвитку світових процесів [16]. Ліберальний теоретик С. Гоффман наголошує, зокрема, що в наш час традиційна система суверенних держав зазнає об'єктивної ревізії як “знизу”, так і “згори” [17].

Процес суспільної структуризації ставить нові проблеми, пов'язані з дослідженням теми інформаційного суверенітету і його забезпечення розвитком відповідної суспільної діяльності. Даний розвиток має враховувати наявний нині процес диференціації суверенних інформаційних ресурсів у зв'язку з активним розвитком соціальної диференціації суспільства. Дані процеси не повинні призвести до розпорошеності ресурсу, що становить інформаційну основу розвитку нації чи держави.

У зв'язку з цим для вироблення сучасних методик організації інформаційної безпеки відчувається потреба в дещо більшій універсалізації визначення, в якому передбачалися б всі рівні суверенності над інформаційними ресурсами та можливостями їх використання: державний, національний, рівень нових соціальних структур сучасного суспільства, надає можливість формування конструктивної ієрархії цих рівнів. Визначення має бути перспективним для вдосконалення правової бази, пов'язаної із гарантуванням інтелектуальної власності, прав на використання інформаційних, інформаційно-аналітичних продуктів на внутрішньому і зарубіжних ринках інформації. Воно має відображати сучасний підхід до уявлень про межі і можливості контролю над суверенними інформаційними ресурсами, що визначаються не просторовими обмеженнями, а розвитком відповідної правової системи на базі організаційно-технічних, технологічних засобів контролю інформаційного суверенітету, а також формами інформаційної протидії проявам інформаційного тиску в мережі соціальних комунікацій. Визначення має пов'язувати сучасний інформаційний суверенітет із відповідною інформаційною традицією, збереженням самотності суверенів інформаційних ресурсів в умовах розвитку глобального інформаційного простору.

З урахуванням даної тенденції дослідниками запропоноване визначення інформаційного суверенітету як межі контролю необхідних для існування і розвитку соціальних структур інформаційних ресурсів, обумовлені специфікою призначення цих структур, характерними для них засобами досягнення суспільнозначимих цілей, відповідною самобутністю і підтверженою суспільною практикою традицією [18].

Об'єктом інформаційного суверенітету є суверенні інформаційні ресурси – масиви інформації, без яких не можливе існування і розвиток нації чи держави. “Інформаційна основа діяльності в усіх сферах життя суспільства є фундаментом, або стратегічним ресурсом, соціального розвитку й прогресу. За значущістю та специфічністю інформаційний ресурс перевищує всі інші, але, як і всі інші, має свій життєвий цикл: Добування – Нагромадження – Систематизація – Зберігання – Використання – Нарощування” [19].

Висновки.

Процес сучасної реструктуризації інформаційного ресурсу сьогодні набуває все більше усвідомленого, прогнозованого характеру, що має ефективно враховуватись в організації інформаційної безпеки. Даний процес проявляється і в відповідних організаційних заходах, і в інвестиційній політиці, і в виробленні певних принципів творення і збагачення інформаційних баз.

Зазначений вище процес вдосконалення функціональних зв'язків, контурів саморегулювання і саморозвитку є важливою складовою реструктуризації сучасних соціальних інформаційних баз в цілому і системи суверенних інформаційних ресурсів зокрема. Даний процес є дуже важливим для окреслення меж сучасного об'єкта національної інформаційної безпеки. Оскільки суверенні інформаційні ресурси в масштабах нації, держави фактично є рознесеними у відповідності із структурою соціальних складових суспільства, відповідних центрів зберігання інформації, в розвитку інформаційних обмінів зростаючого значення набувають соціальні інформаційні комунікації, насамперед ті з них, що вибудовуються на базі електронних технологій, обслуговують обіг електронних ресурсів і являють собою певну мережу. При застосуванні цієї мережі для організації обігу суверенних ресурсів, контроль за її функціонуванням здійснюється відповідними національними засобами.

Захист інформаційного суверенітету держави тісно пов'язаний із поняттям інформаційної безпеки, що може бути розглянута, як захищеність внутрішньої інформації як такої, тобто захищеність якості інформації, її надійність, захищеність різних галузей інформації від розголошення, а також захищеність інформаційних ресурсів. З іншого боку, інформаційна безпека означає контроль над інформаційними потоками, обмеження використання провокаційної, ворожої суспільної інформації, включаючи контроль над рекламою; захист національного інформаційного простору від зовнішньої інформаційної експансії [20].

Організація безпеки системи соціальних інформаційних комунікацій зі зростанням ролі інформаційних ресурсів у забезпеченні соціального прогресу людства набуває все більшого значення.

Використана література

1. Україна у системі міжнародної безпеки : монографія / [Я.Б. Базилюк та ін.] ; заг. ред. О.С. Власюк. – (Рада національної безпеки і оборони України, Національний ін-т проблем міжнародної безпеки). – К. : Фоліант : Стилос, 2009. – 572 с. – Режим доступу : [//www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe)

2. Косолапов Н.А. Легитимность в международных отношениях: эволюция и современное состояние проблемы // *Мировая экономика и международные отношения*. – 2005. – № 2. – С. 3-14.
3. Falk K, Kim S., Medovitz S. *The UN and Just World Order*. – Boulder : Westview. – 1991. – P. 166-178.
4. Hoffmann S. *The Politics and Ethics of Military Intervention* // *Survival*. – 1996. – Vol. 37.
5. *States and Sovereignty in the Global Economy*, Edited by David A. Smith, Dorothy J. Solinger and Steven C. Topik. – London, 1999. – P. 34.
6. Смола Л.Є. Детермінанти політичного процесу сучасності: теоретико-методологічний аналіз в інформаційно-психологічному вимірі / Л.Є. Смола. – К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2010. – С. 80.
7. Johnson D. *Democratic Values and the Internet* // *Internet Ethics* / Edited by D. Langford. Houndmills ets. : Macmillan press. – 2000. – P. 191-192.
8. Розвиток ресурсної бази вітчизняного інформаційного середовища. – (Національна академія наук України). – К. : Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського, 2012. – С. 8-9.
9. Степанов В.Ю. Державна інформаційна політика: концептуальні напрями розвитку на сучасному етапі // *Держава та регіони*. – Сер.: Державне управління. – 2010. – № 1. – С. 114-118.
10. Баровська А.В. Механізми реалізації державної інформаційної політики у сфері європейської інтеграції / А.В. Баровська. – К. : Міністерство регіонального розвитку та будівництва України, Академія муніципального управління, 2010. – С. 5.
11. Політологічний енциклопедичний словник ; упорядник В.П. Горбатенко ; за ред. Ю.С. Шемшученка, В.Д. Бабкіна, В.П. Горбатенка. – [2-е вид., доп. і перероб.]. – К. : Генеза, 2004. – С. 643.
12. Словник іншомовних слів ; уклад. Л.О. Пустовіт та ін. – К. : Довіра, 2000. – С. 865. – (Б-ка держ. службовця. Держ. мова і діловодство).
13. Соціологія : короткий енциклопедичний словник ; уклад. В.І. Волович, В.І. Тарасенко. М.В. Захарченко та ін. ; під заг. ред. В.І. Воловича. – К. : Укр. Центр духовн. культури, 1998. – С. 614.
14. Петрик В.М., Кузьменко А.М., Остроухов В.В. Соціально-правові основи інформаційної безпеки ; за ред. Остроухова В.В. – К. : Росава, 2007. – С. 10.
15. Олійник О.В., Соснін О.В., Шиманський Л.Є. Політико-правові аспекти формування інформаційного суспільства суверенної і незалежної держави. – Режим доступу : [//www.niss.gov.ua/book/Sosnin_2.htm](http://www.niss.gov.ua/book/Sosnin_2.htm)
16. Keely B. *Humanitarian Intervention and Sovereignty* // *Konrad Adenauer Stiftung Arbeitspapier*. – 1995. – P. 22-23; Thomas C. *New States, Sovereignty and Intervention*. – N. Y. : Gower, 1985. – P. 9-10.
17. Hoffmann S. *The Politics and Ethics of Military Intervention* // *Survival*. – 1996. – Vol. 37. – № 4. – P. 37.
18. Національний інформаційний суверенітет у контексті розвитку новітніх інформаційних технологій. – (Національна академія наук України). – К. : Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського, 2011. – С. 14.
19. Марутян Р. Національні інформаційні ресурси як першооснова інформаційного суверенітету України. – (Актуальні проблеми міжнародної безпеки : український вимір). – К. : ВД “Стилос”, 2010. – С. 496.
20. Степко О.М. Аналіз головних складових інформаційної безпеки держави // *Науковий вісник Інституту міжнародних відносин НАУ*. – Сер. : Економіка, право, політологія, туризм. – К. : Вид-во Нац. авіац. ун-ту “НАУ-друк”, 2011. – Вип. 1(3). – С. 83.

~~~~~ * * * ~~~~~